

"ประสบการณ์" ตามทัศนะของจอห์น ดีวอี้

1. ประสบการณ์ ในความหมายทั่วไป

เมื่อพูดถึงคำว่า ประสบการณ์ ในความหมายธรรมดาสามัญแล้วเกือบทุกคนจะเข้าใจว่า หมายถึงสิ่งที่เราเคยประสบมา การพูดว่า เรามีประสบการณ์ในสิ่งหนึ่งสิ่งใด หมายความว่าเราเคยผ่านหรือประสบสิ่งนั้นมาแล้ว เช่น เคยเห็น เคยได้ยิน เคยได้สัมผัส เคยปฏิบัติในสิ่งนั้นมาแล้ว เมื่อได้ยินว่า นาย ก. มีประสบการณ์ในการสอนหนังสือ เราก็มองเข้าไปว่า นาย ก. เคยผ่านงานด้านสอนหนังสือมาแล้ว นาง ข. เป็นผู้มีประสบการณ์ในการประดิษฐ์ดอกไม้ แสดงว่า นาง ข. สามารถประดิษฐ์ดอกไม้ได้อย่างสวยงาม และอย่างชำนาญ ประสบการณ์ ในที่นี้ เป็นความหมายธรรมดาที่ใช้กัน และเข้าใจกัน

2. ประสบการณ์ ตามทัศนะของ เปลดโท และ อริสโตเติล

สำหรับ เปลดโท ประสบการณ์ เป็นเรื่องของการปฏิบัติงาน (practice) จนเกิดความชำนาญ ส่วนใหญ่เป็นงานที่อาศัยแรงงานและมีมือ เช่น แพทย์, ช่างตีเหล็ก, ช่างไม้, ช่างทำรองเท้า ฯลฯ ซึ่งงานแต่ละอย่างเหล่านี้ ไม่ได้เป็นศาสตร์ (science) แต่อย่างใดจัดเป็นศิลปปฏิบัติชนิดหนึ่ง ซึ่งปฏิบัติตามประเพณี หรือจัดเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติติดต่อกันมา อย่างไม่ใช้ความคิดไม่มีการไตร่ตรอง ด้วยเหตุผล หรือปัญญา¹

¹ John Dewey, Reconstruction in Philosophy (Boston: Beacon Press, 1972) p. 92-94.

ประสบการณ์ จึงเป็นเรื่องของการปฏิบัติตามความเคยชิน และตามประเพณี เป็นการสะสมความทรงจำที่มีมาแต่อดีต แล้วนำมาใช้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขอบเขตของ สิ่งที่ไม่แน่นอน เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ประสบการณ์ในที่นี้ไม่เกี่ยวข้องกับความรู้ ไม่สามารถ ให้ความรู้ถึงสิ่งสากลจำเป็น (necessary universal truth) ซึ่งเป็นความจริง ความจริงอันติมยะ (ultimate reality) ได้ เพราะความรู้ใน "สิ่งแห่งจริงอันติมยะ" นี้ จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัญญาหรือจิตในการไตร่ตรอง และความรู้ชนิดนี้จะได้มาโดยผ่านแบบ¹ ไม่ใช่ได้มาจากคำบอกเล่าหรือการทำตามประเพณี

อริสโตเติล ก็มีความคิดคล้ายเพลโต ประสบการณ์ เป็นเรื่องของการกระทำ (a form of activity) ซึ่งเรียกว่า "การปฏิบัติ" (practice) จัดเป็นกิจกรรมที่มี การปรับตัวเพื่อหาสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ได้หาคุณค่าที่สูงกว่านี้ ส่วนกิจกรรมที่สูงสุดเป็น เรื่องของปัญญาริสุทธ์เป็นเรื่องของเหตุผล จึงแตกต่างจากการปฏิบัติ ประสบการณ์จึงอยู่ ต่ำกว่าเหตุผล และเนื่องจากประสบการณ์กำจัดขอบเขตอยู่ที่ "การปฏิบัติ" ในความหมาย ที่เป็นประโยชน์ ดังนั้นประสบการณ์จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจวัตรประจำวัน และอยู่ใน โลกของประสบการณ์ จะอยู่เหนือโลกที่เป็นอยู่ไม่ได้ กล่าวโดยสรุป ประสบการณ์ตามทัศนะ ของเพลโตและอริสโตเติล จึงเป็นเรื่องของความเชื่อ ความชำนาญ ซึ่งปฏิบัติตามวัฒนธรรม ประสบการณ์เป็นเรื่องที่ผูกพันอยู่กับอดีต ไม่ได้เกี่ยวข้องกับความรู้แต่อย่างใด

ปรัชญากรีกพูดถึงประสบการณ์โดยตรงว่าเป็น "โลกที่มนุษย์กระทำการ หนทุกซ์ และประสบสุข" เป็นเรื่องของโลกวัตถุวิสัย (objective world) ความคิดนี้ตรงกันข้าม กับความคิดของปัจเจกนิยมสมัยใหม่ที่ถือว่าประสบการณ์เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล (individual) และเป็นจิตวิสัย (subjective) ซึ่งไม่ได้มารวมอยู่ในโลกของวัตถุ วิสัย²

001936

¹ ปรัชญา ข้างขวัญยืน ปรัชญากรีก หน้า 103.

² Richard J. Bernstein, On Experience, Nature and Freedom (New York: The Liberal Arts Press, 1960), p. 70 - 80.

จอห์น ดีวีย์ วิจารณ์ว่า ประสบการณ์ตามทัศนะของเพลโตและอริสโตเติล เหมือนกับที่นักจิตวิทยาสมัยใหม่พูดถึงประสบการณ์ว่าเป็น วิธีการเรียนรู้โดยการทดลองและการหาข้อผิดพลาด (trial and error)¹

3. ประสบการณ์ ตามทัศนะของ จอห์น ล็อก

ประสบการณ์ตามทัศนะของล็อกเป็นเรื่องของความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการรู้ของมนุษย์ ไม่ใช่เรื่องของการปฏิบัติตามทัศนะของเพลโตและอริสโตเติล ล็อกเชื่อว่าประสบการณ์เป็นบ่อเกิดของความรู้ของมนุษย์ นั่นคือความรู้จะพบได้ในประสบการณ์ส่วนที่ประจักษ์ต่อผัสสะเท่านั้น ขบวนการของความรู้จะเกิดขึ้นเมื่อมีองค์ประกอบทั้งนี้คือ

(1) ตัวรู้ (subject of knowledge) ได้แก่จิตมนุษย์ ซึ่งเหมือนกระดาษเขียนที่ลบบเกลี้ยงเกลตา (tabular rasa) ซึ่งอยู่ในภาวะเตรียมพร้อมให้ประสบการณ์เขียนลงไป ในแง่นี้จิตมนุษย์เป็นดั่งอกัมมันต์ (passive) ประสบการณ์เป็นดั่งที่กัมมันต์ (active) เพราะมโนคติทั้งหลาย (ideas) ถูกนำเข้าสู่จิตโดยที่จิตไม่ได้เป็นตัวกระทำ

(2) วัตถุของความรู้ (object of knowledge) ซึ่งก็คือข้อมูลทางผัสสะ (sense data) หรือผัสสะ (sensation) ล็อกกล่าวว่า เราไม่สามารถมีความรู้ในวัตถุภายนอก (external things) ที่แท้จริงได้ จิตมนุษย์รับรู้ได้แต่เพียงมโนคติ (ideas)

¹John Dewey, Reconstruction in Philosophy, p. 79.

ซึ่งเป็นสิ่งแทนคุณสมบัติ¹ ของสิ่งต่าง ๆ ภายนอก ซึ่งจิตเป็นผู้รู้ผ่านผัสสะเท่านั้น ทฤษฎีความรู้ของลอค เรียกลักษณะหนึ่งว่า "สัญนิยมแบบตัวแทน"² เช่น การที่มนุษย์รู้จักโต๊ะนั้น แท้จริงแล้ว เราไม่สามารถรู้ว่าโต๊ะที่แท้จริงเป็นอย่างไร เรารู้แต่เพียงกลุ่มมโนคติเท่านั้น เช่น มโนคติของความแข็ง ความเป็นสีเหลือง ที่เกิดขึ้นในใจเราเท่านั้น แล้วตั้งชื่อเรียกว่าโต๊ะ มโนคติเป็นสิ่งที่มิมีในใจ มันเป็นตัวแทนของคุณสมบัติของวัตถุ ตัวคุณสมบัติจริง ๆ ของโต๊ะเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถรู้จัก

(3) ขบวนการรู้ (process of knowing) เกิดขึ้นเมื่อจิตมนุษย์สร้างมโนภาพที่ได้จากการรายงานของผัสสะต่าง ๆ ซึ่งกระทบกับตัววัตถุภายนอก

จะเห็นได้ว่าประสบการณ์ของลอคคือ ข้อมูลทางผัสสะ (sense data) ที่จิตมนุษย์รับรู้ ดังนั้นประสบการณ์จึงเป็นเรื่องของจิตวิสัย (subjective) คือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในตัวตน (subject) ของเราเอง ประสบการณ์ไม่ใช่สิ่งที่เป็นโลกวัตถุวิสัย (objective world) เพราะโลกวัตถุวิสัยที่แท้จริงเราไม่สามารถรู้ได้ ประสบการณ์เกิดขึ้นเป็นท่วง ๆ ไม่ต่อเนื่องกัน เป็นอิสระจากกัน จิตมนุษย์เป็นผู้กำหนดความต่อเนื่องให้กับประสบการณ์เอง

¹ลอค แบ่งคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ออกเป็น 2 ชนิดคือ

ก. คุณสมบัติปฐมภูมิ (primary qualities) เป็นคุณสมบัติประจำตัวในวัตถุ คุณสมบัติเหล่านี้ไม่สามารถแยกออกจากกันในวัตถุได้ เป็นสิ่งที่มีอยู่เสมอ ไม่ว่ามนุษย์จะสามารถสัมผัส (perceive) มันได้หรือไม่ก็ตาม จัดเป็นคุณสมบัติที่ไม่เปลี่ยนแปลง คุณสมบัติเหล่านี้ได้แก่การเคลื่อนไหวและรูปร่าง

ข. คุณสมบัติทุติยภูมิ (secondary qualities) ไม่ได้มีอยู่ในตัววัตถุ มันเป็นเพียงพลัง (power) ที่มีอยู่ในสิ่งต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดผัสสะ (sensation) ขึ้นในตัวเรา โดยอาศัยคุณสมบัติปฐมภูมิ การมีอยู่ของคุณสมบัติชนิดนี้ขึ้นอยู่กับจิตมนุษย์

²สัญนิยมแบบตัวแทน เชื่อว่า โลกภายนอกประกอบด้วยอนุภาคที่เป็นสสารวิ่งอยู่ตลอดเวลา มโนคติของเราเกี่ยวกับสสารเป็นเพียงตัวแทนของคุณสมบัติต่าง ๆ เท่านั้น.

ความคิดเกี่ยวกับ "มนุษย์" ตามทัศนะของจอห์น คิวอี้

เพื่อที่จะเข้าใจทฤษฎีประสบการณ์ของ จอห์น คิวอี้ ต้องเข้าใจในมโนภาพของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะประสบการณ์เป็นเรื่องของมนุษย์ มนุษย์เท่านั้นที่มีประสบการณ์ และมีความรู้ได้

คิวอี้เห็นว่ามนุษย์เป็นสัจ (being) ที่เปลี่ยนแปลงและมีการพัฒนาการตลอดเวลาท่ามกลางสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นทั้งสิ่งอุปถัมภ์ และเป็นทั้งอุปสรรคสำหรับมนุษย์ คิวอี้เชื่อตามทฤษฎีวิวัฒนาการว่ามนุษย์เป็นสัตว์โลกที่อยู่ในธรรมชาติ มีการพัฒนาการในธรรมชาติและมีความมุ่งหมายอยู่ที่ธรรมชาตินี้ รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ขณะเดียวกันก็สามารถจะนำสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาสนองจุดหมายของมนุษย์ได้ มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ไม่สามารถแยกตัวออกจากสิ่งแวดล้อมได้ มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิด ทุกสิ่งในธรรมชาติมีไว้เพื่อเป็นเครื่องมือของมนุษย์ในการบรรลุเป้าหมายที่เขาต้องการ คิวอี้ให้ความสำคัญในตัวมนุษย์มากกว่าจะให้ความสนใจในสิ่งนามธรรมทั้งหลาย เขาเป็นนักปฏิบัตินิยม (pragmatist) มากกว่าจะเป็นนักจิตนิยม (idealist) ทั้งนี้ เพราะนักจิตนิยม นิยามมนุษย์ว่าเป็นตัวตน (ego) เป็นวิญญาณ (soul) เป็นจิต (mind) หรือเป็นสิ่งที่สูงส่ง (transcendental subject) ให้ความสำคัญของจิตมากกว่ากาย หรือสิ่งที่เป็นสสาร เป็นวัตถุ สำหรับคิวอี้ มนุษย์เป็นสิ่งที่อยู่ในโลกแห่งการปฏิบัติมากกว่าจิตหรือวิญญาณ ซึ่งเป็นสิ่งนามธรรมที่ยากแก่การเข้าถึง มนุษย์ไม่ใช่สัตว์ทฤษฎี ซึ่งมีจุดหมายอยู่ที่การแสวงหาความเป็นจริงอันติมยะ (absolute reality) และการมีความรู้ที่สมบูรณ์เกี่ยวกับความเป็นจริงอันติมยะ เขาไม่เห็นด้วยกับการพูดถึงโลกโดยผ่านมโนคติในจิต เพราะนั่นไม่ใช่โลกที่แท้จริงที่มนุษย์เผชิญอยู่ คิวอี้ ไม่ได้เริ่มต้นจากจิต ไม่ได้เริ่มจากความแน่นอน ไม่ได้เริ่มจากเหตุผลที่ตายตัว เพราะการเริ่มเช่นนี้ ทำให้จิตอยู่เหนือสถานการณ์ทั้งหมด สถานการณ์ทั้งหลายเป็นสิ่งที่รองลงไป ทำให้เกิดความคิดแบบทวินิยม คือมีการแบ่งแยกความแตกต่างระหว่าง จิต-กาย และให้ความสำคัญของจิตมากกว่ากาย แต่คิวอี้เริ่มจากความคิดที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์โลกทางชีววิทยา นั่นคือ มนุษย์เป็นอินทรีย์ที่ซับซ้อนซึ่งอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อม

ที่มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวตลอดเวลา ขณะเดียวกันก็เต็มไปด้วยอันตราย อย่างไรก็ตามมนุษย์ไม่ได้ตกเป็นทาสของสิ่งแวดล้อม แต่รู้จักดิ้นรนต่อสู้ และนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติเป็นเครื่องมือ (means) ที่จะทำให้ตัวเองบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้ ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็นอินทรีย์ที่มีการไตร่ตรองและมีความคิด (reflective thought) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ แต่พลังทางปัญญาจะแสดงออกเป็นครั้งแรกในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาและความสมบูรณ์ของปัญญาจะพบได้ก็ต่อเมื่อประสบความสำเร็จ นั่นคือรู้จักแก้ปัญหาที่เป็นอุปสรรคให้หมดไป ดังนั้นเงื่อนไขของสิ่งแวดล้อม มีบทบาททำให้เกิดการใช้ปัญญาขึ้น มนุษย์ไม่ได้มีปัญญาในรูปของคุณสมบัติที่ตายตัว หรือเป็นสสาร (substance) ที่มนุษย์มีมาแต่เกิด แต่ปัญญาคือ การบรรลุความสำเร็จ ดังนั้นการปรับตัวของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม จะดำเนินไปเรื่อย ๆ และจะไม่ต้องถึงขั้นสมบูรณ์สูงสุดอย่างเด็ดขาด

4) "ประสบการณ์" ตามทัศนะของจอห์น คิวอี้

"ประสบการณ์" ตามทัศนะของจอห์น คิวอี้ มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจาก ความหมายของ ประสบการณ์ ตามทัศนะของนักปรัชญาก่อนหน้านี้ คิวอี้พัฒนาความคิด เรื่อง "ประสบการณ์" แบบใหม่ขึ้น โดยมีพื้นฐานความคิดเกี่ยวกับประสบการณ์ตามทัศนะของ เปลดโต และอริสโตเติล รวมทั้งวิธีการทดลอง (Experimentalism) ตามแบบของวิทยาศาสตร์ คิวอี้ เห็นด้วยกับทัศนะของกรีก ซึ่งเชื่อกันว่าประสบการณ์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโลกวัตถุวิสัย (objective world) เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่คิวอี้ชี้ให้เห็นว่าประสบการณ์ตามทัศนะของเปลดโต และอริสโตเติล ยังไม่กว้างพอ เพราะครอบคลุมแต่เพียงสิ่งที่อยู่ในขอบเขตของการปฏิบัติ และสิ่งที่เป็นอดีตเท่านั้น ไม่สามารถอธิบายถึงสิ่งที่เป็นอนาคต และสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ สำหรับคิวอี้ประสบการณ์มีความหมายกว้างมาก มันครอบคลุมไปถึงความชำนาญ การปฏิบัติ เกี่ยวข้องกับโลกวัตถุวิสัยโดยตรง ขณะเดียวกันประสบการณ์ยังเป็นเรื่องของความรู้ด้วย คิวอี้แบ่งประสบการณ์ออกเป็น 2 ชนิด คือ

1. ประสบการณ์ปฐมภูมิ (primary experience) หรือ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ประสบการณ์ไม่ได้เป็นความรู้ (non-cognitive experience) หรือประสบการณ์ที่ยังไม่ได้ไตร่ตรอง (non-reflective experience) เนื้อหาของประสบการณ์ชนิดนี้เป็นสิ่งหยาบ ยังไม่ได้ผ่านขบวนการไตร่ตรอง หรือใช้ความคิดแต่อย่างใด¹

2. ประสบการณ์ทุติยภูมิ (secondary experience) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ประสบการณ์ที่เป็นความรู้ (cognitive experience) ประสบการณ์ในขั้นนี้เป็นประสบการณ์ที่ผ่านการไตร่ตรอง (reflection) หรือผ่านขบวนการคิดมาแล้ว จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ประสบการณ์การไตร่ตรอง (reflective experience) จัดเป็นประสบการณ์ที่เป็นผลผลิตจากการไตร่ตรองที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ²

ธรรมชาติของประสบการณ์โดยทั่ว ๆ ไปตามทัศนะของ จอห์น ดีวอี้ มีดังนี้คือ

4.1 "ประสบการณ์" เป็นธรรมชาติ

"ประสบการณ์" มีลักษณะเป็นธรรมชาติในแง่ที่ว่า "ประสบการณ์" เป็นสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ และเป็นของธรรมชาติด้วย³ หมายความว่าสิ่งที่เรามีประสบการณ์นั้นไม่ใช่ "ประสบการณ์" แต่เป็นธรรมชาติ เช่น ก้อนหิน ต้นไม้ สัตว์ เชื้อโรค ไฟฟ้า และสิ่งอื่น ๆ ตามธรรมชาติ⁴ ประสบการณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ภายนอกธรรมชาติ ประสบการณ์และธรรมชาติจะต้องเป็นไปด้วยกันอย่างกลมกลืน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เปรียบเหมือนเหรียญเดียวที่มีด้าน 2 ด้าน (double barrel)⁵ ประสบการณ์

¹Ibid., p. 7.

²Ibid., pp. 8-10.

³John Dewey, Experience and Nature, p. 4.

⁴Ibid.

⁵John Dewey, Experience and Nature, p. 39.

และธรรมชาติจะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวของกันอย่างใกล้ชิด เช่น ความสงสัยจัดเป็น
 สภาวะจิตวิสัย (subjective state) ซึ่งเกิดขึ้นในตัวเรา แต่ความสงสัยจะไม่
 เกิดขึ้นลอย ๆ มันจะต้องมีสาเหตุคือ สถานการณ์ในธรรมชาติเป็นลึกลงสงสัย และก่อให้เกิด
 เกิดความสงสัยขึ้นในตัวเรา ความสงสัยเป็นคุณสมบัติของประสบการณ์บางอย่างของเรา
 ที่เปิดเผยให้เห็นเงื่อนไขที่เป็นอยู่ที่แท้จริง (existential condition)
 เช่นเกี่ยวกับการที่เรากลัวนั้น เนื่องมาจากลักษณะบางอย่างของโลกที่เต็มไปด้วยความ
 น่ากลัวและอันตราย ความกลัวที่เกิดขึ้นนี้ไม่ใช่ความรู้สึกของตัวเราอย่างเดียว แต่เป็น
 "องค์ประกอบของสภาพแวดล้อม" มนุษย์กลัวเพราะมนุษย์อยู่ในโลกที่น่ากลัว ไม่นั่น
 และเต็มไปด้วยอันตราย นี่แสดงให้เห็นว่า ประสบการณ์เป็นลักษณะที่แท้จริงของความมี
 อยู่ จัดเป็นประสบการณ์แบบหยาบ ๆ (primitive experience)¹ จะเห็นได้ว่า
 ประสบการณ์จะเกิดขึ้นลอย ๆ ไม่ได้ ต้องมีธรรมชาติสัมพันธ์อยู่ด้วย ความแตกต่าง
 ระหว่างธรรมชาติและประสบการณ์นั้น เป็นเพียงความแตกต่างในแง่หน้าที่ (func-
 tional) และจะเกิดขึ้นในอินทรีย์ที่ซับซ้อนเท่านั้น นั่นคือเกิดขึ้นในตัวมนุษย์ เพราะ
 มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่รู้จักคิด มนุษย์แบ่งธรรมชาติและประสบการณ์ออกจากกัน เพื่อ
 ประโยชน์ในการศึกษาและอธิบายธรรมชาตินั่นเอง แต่โดยเนื้อหาที่แท้จริงแล้ว ธรรมชาติและ
 ประสบการณ์จัดเป็นสิ่งเดียวกัน

นอกจากนั้น การพูดว่า "ประสบการณ์" เป็นธรรมชาติ เพราะ "ประสบการณ์"
 จะเกิดขึ้นในขอบเขตของธรรมชาติเท่านั้น นั่นคือเกิดขึ้นในระบบของกาล - เวลา การ
 มองประสบการณ์โดยยึดหลักธรรมชาติเช่นนี้ เป็นการลดความสำคัญของประสบการณ์ลง
 เป็นบางสิ่งบางอย่างที่มีลักษณะเป็นวัตถุอย่างหนึ่ง ซึ่งเท่ากับทำลายความสำคัญในแง่อุดมคติ
 ออกหมดนั่นคือ ไม่เชื่อว่าจะมีสิ่งใดอยู่นอกเหนือประสบการณ์และธรรมชาติ นอกเหนือ
 ระบบกาล - เวลา ประสบการณ์ในแง่นี้จึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ สัตว์ก็สามารถ
 มีประสบการณ์ได้ ประสบการณ์ชนิดนี้จะไม่มีความหมาย ประสบการณ์จะมีความหมายก็ต่อ

¹ อธิบายเพิ่มเติมในเรื่อง "ประสบการณ์ปฐมภูมิ และประสบการณ์ทุติยภูมิ."

เมื่อเป็นประสบการณ์ในสัตว์ชั้นสูง ไคแกมบุษย์ ซึ่งต้องการสภาพแวดล้อมพิเศษ

4.2 "ประสบการณ์" มีลักษณะเป็นกิจกรรม (activity) และเป็นการปะทะสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างอินทรีย์กับสิ่งแวดล้อม

คิวอี้ ใช้วิชาชีววิทยายอธิบายถึงลักษณะประสบการณ์ของเขา สิ่งมีชีวิตทั้งหลายจะต้องมีพฤติกรรม หรือกิจกรรม (activity) และกิจกรรมนี้ต้องดำเนินต่อเนื่องกันตลอดเวลา ขณะเดียวกันก็มีการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมเพื่อความอยู่รอดของชีวิต การปรับตัวไม่ใช่สิ่งอ้อมก้อมันต์ (passive) ที่ถูกหลอมโดยสภาพแวดล้อม กิจกรรมของสิ่งมีชีวิตจะต้องเป็นสิ่งก้อมันต์ (active) ชีวิตจะต้องเลือกสรรสิ่งต่าง ๆ จากสภาพแวดล้อมให้เป็นไปตามจุดหมายของมัน ทั้งนี้ ก็เพื่อให้ตัวเองอยู่รอดนั่นเอง คิวอี้ กล่าวว่า แม้แต่ในสัตว์ชั้นต่ำสุด เช่น ตัวอ๊อบบาก็ยังมีกิจกรรมปรับตัวตลอดเวลา ชีวิตยิ่งซับซ้อนเท่าไร ก็ยิ่งมีความสามารถในการปรับตัวและยิ่งมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นตัวกลาง เพื่อสนองจุดหมายของมัน¹ ยกตัวอย่างเช่น ระหว่างคนป่ากับคนที่มีวัฒนธรรมแล้ว ถ้าบังเอิญทั้งสองคนตกอยู่ในที่ทุรกันดาร คนป่าจะยอมจำนนต่อสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และมีความสามารถในการปรับตัวน้อย ไม่รู้จักตัดแปลงสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ ให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ดังนั้น ชีวิตของพวกนี้จึงอยู่ท่ามกลางอันตรายและความไม่แน่นอน ขณะที่คนเจริญแล้วรู้จักตัดแปลงสภาพแวดล้อมให้เข้ากับความต้องการของชีวิต รู้จักเอาชนะธรรมชาติ เช่น รู้จักสร้างเขื่อน ขุดคลอง ฯลฯ

สำหรับคิวอี้ ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม (ธรรมชาติ) จะต้องดำเนินไปด้วยกันเสมอ ชีวิตไม่สามารถแยกออกจากสิ่งแวดล้อมได้ ชีวิตจะดำเนินไปได้ก็ต้องมีสภาพแวดล้อมเป็นตัวกลาง สิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของอินทรีย์ มันจะดำเนินผ่านที่ว่างเปล่าไม่ได้ ที่ใดที่มีชีวิตก็ย่อมต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม นั่นก็คือ การมีประสบการณ์

¹John Dewey, Reconstruction in Philosophy, pp. 84-85, 91.

กล่าวอีกนัยหนึ่ง การมีประสบการณ์ (experiencing) ก็คือ การมีชีวิตนั่นเอง (living) คิวอี้ กล่าวว่า

ประสบการณ์คือ การที่สิ่งต่าง ๆ มีปะทะสัมพันธ์กัน (interacting) ในแบบใดแบบหนึ่งในลักษณะที่แน่นอน สิ่งต่าง ๆ คือ สิ่งใดที่โคจรมาประสบการณ์เชื่อมต่อกับวัตถุธรรมชาติอื่น ๆ ในแบบใดแบบหนึ่ง อินทรีย์มนุษย์ เป็นเรื่องของการที่สิ่งต่าง ๆ โคจรมาประสบการณ์อย่างไร ประสบการณ์จึงเป็นเรื่องที่เขาถึงธรรมชาติ¹

ดังนั้น "ประสบการณ์" ชั้นแรกที่เคียวจึงเป็นเรื่องของการกระทำ² เป็นการกระทำของอินทรีย์ที่มีอยู่ในธรรมชาติ ในแง่นี้ คิวอี้ไม่เห็นด้วยกับนักปรัชญาประจักษ์นิยม ที่จำกัดขอบเขตของประสบการณ์ว่า เป็นเรื่องของความรู้ (affair of knowledge) แต่เพียงอย่างเดียว เช่น จอห์น ล็อก กล่าวว่าประสบการณ์เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้ โดยที่ประสบการณ์ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความรู้ นั้นเป็นเพียงวัตถุของความรู้ (object of knowledge) เท่านั้น ไม่ได้เป็นวัตถุที่แท้จริงของโลกภายนอก แต่เป็นเพียงตัวแทนของสิ่งภายนอก โดยที่จิตมนุษย์ซึ่งมีสภาพเป็นจิตวิสัย และเป็นสิ่งอกัมมันต์ รอให้ประสบการณ์ประทับลงไว้ ประสบการณ์เป็นเรื่องของการปฏิบัติการภายในขอบเขตของจิต ไม่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ แต่สำหรับคิวอี้ อินทรีย์³ หรืออัตตา (the self) หรือประธานของกิจกรรม (subject of action) เป็นองค์ประกอบในประสบการณ์ ไม่ใช่จิตที่อยู่นอกประสบการณ์ซึ่งประสบการณ์เข้ามาประทับหรือผูกพันที่หลัง อินทรีย์นี้เป็นส่วนที่กัมมันต์ มันจะมีกิจกรรม

¹ John Dewey, Experience and Nature, p. 4.

² John Dewey, Reconstruction in Philosophy, p. 86.

³ อินทรีย์ตามทัศนะของคิวอี้ ประกอบด้วยจิตและกาย จิตในหน้าที่สมบูรณ์ และเป็นอิสระจากกายไม่มี จิตเป็นเพียงนิสัย (habit) ในร่างกายเท่านั้น และเป็นวิธีที่คนกระทำเขียน ฯลฯ

กระทำตามโครงสร้างของมัน (ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างหนึ่งเดียวหรือโครงสร้างที่ซับซ้อนก็ตาม) คือสภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงทางอินทรีย์ทั้งหลาย เช่น การเกิดขึ้นและพื้นฐานเดิมของอินทรีย์ขึ้นอยู่กับพลังตามธรรมชาติของสภาพแวดล้อม ขณะเดียวกันพลังงานธรรมชาตินี้บางครั้งก็เป็นทั้งแรงสนับสนุนและเป็นทั้งอุปสรรคของอินทรีย์ มันจะเป็นแรงสนับสนุนเมื่อมันนำอินทรีย์มุ่งไปข้างหน้า ไปสู่ผลที่ปรารถนาของอินทรีย์ แต่บางครั้งมันก็มีปฏิกริยาต่อต้านความสืบเนื่องของมัน ซึ่งในแง่นี้ก็เท่ากับว่าเป็นอุปสรรค ดังนั้น กิจกรรมที่ประสบความสำเร็จของอินทรีย์จึงอยู่ที่ว่า มันสามารถคุมสภาพแวดล้อมให้เป็นไปตามความต้องการของมันหรือไม่

คิ้วอี่ ไม่เห็นด้วยกับพลังวิริยะ (conatus essendi) ซึ่งเชื่อว่าสิ่ง ๆ หนึ่งมีพลังประจำตัวมุ่งไปสู่การรักษาตัวเอง (self-preservation) เช่น สปิโนซา (Spinoza) เชื่อว่า ทุกสิ่งที่เป็นสิ่งมีชีวิต มีพลังวิริยะที่จะรักษาตนเอง ไม่มีพลังวิริยะใดที่เป็นไปในทางทำลายตนเอง¹ คิ้วอี่ไม่เห็นด้วยกับความคิดเช่นนี้ เพราะไม่ให้ความสำคัญของขบวนการที่แท้จริง (actual process) เหมือนกับว่าการควบคุมตนเอง และการพัฒนาตนเอง สามารถดำเนินไปด้วยพลังภายในตนเอง ซึ่งคิ้วอี่ว่าเป็นไปไม่ได้ เพราะชีวิตจะดำเนินไปได้ก็ด้วยแรงสนับสนุนจากสภาพแวดล้อม ดังนั้นการรักษาตนเองก็เป็นการตระหนักในตนเองก็ดี (self-realization) จะเกิดขึ้นได้ เมื่ออินทรีย์มีกริยาสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ชีวิตยิ่งซับซ้อนมากเท่าไร การปรับตัวของมันต่อสภาพแวดล้อม เพื่อสนองความต้องการชีวิตก็ยิ่งซับซ้อนเท่านั้น

ดังนั้น ประสบการณ์จึงเป็นความสัมพันธ์เชิงกัมมันต์ (active relation)

¹ John Dewey, Encyclopendia of Philosophy. Vol. II (New York : The Macmillan Co., and The Free Press, 1967), pp. 380-385.

จะเห็นได้ว่า ขณะที่อินทรีย์มีการปะทะสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ผลที่เกิดขึ้นคือ ทั้งอินทรีย์และสภาพแวดล้อมจะเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่สภาพแวดล้อม ผลที่เกิดขึ้นมาจะมีปฏิกิริยา (react) ต่ออินทรีย์ สิ่งมีชีวิตจะได้รับผลจากการกระทำของ ปฏิกิริยานั้น เช่น เกิดความรู้สึก สุข ทุกข์ เจ็บปวด ฯลฯ หมายความว่าอินทรีย์จะต้อง ได้รับผลจากการกระทำของตนเอง นั่นคือ ประสบการณ์จะต้องรวมถึงผลที่เกิดจากการมี การปะทะสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ประสบการณ์ไม่ได้เกิดจากสัมปชัญญะภายใน (inner consciousness) ที่ตายตัว คือไม่เห็นด้วยกับนักปรัชญาประจักษ์นิยม ที่มีความเห็นว่า ประสบการณ์เกิดจากสัมปชัญญะภายใน หรือเกิดจากการปฏิบัติงานของจิต สำหรับตัว สัมปชัญญะ จิตสำนึกก็ยังเป็นผลภายในประสบการณ์ ดังที่ตัวอีกกล่าวว่า "ประสบการณ์ไม่ เหมือนกับการทำงานของสมอง (brain action) อย่างเดียว มันเป็นเรื่องที่อินทรีย์ มีการปะทะสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ธรรมชาติและสังคม" สำหรับตัว สมองก็เป็นอวัยวะ ของพฤติกรรมชนิดหนึ่งเท่านั้นเอง

นอกจากนี้ ขบวนการของความสัมพันธ์จะต้องมีความต่อเนื่องกัน ดังจะเห็นได้ ว่า "การเกี่ยวของอย่างใกล้ชิดระหว่างการกระทำและการประสบผลจากความเปลี่ยนแปลง (undergoing) เช่น ความเจ็บปวด ทรมาน ฯลฯ ก่อให้เกิดสิ่งที่เราเรียกว่า "ประสบการณ์" การกระทำที่ไม่ต่อเนื่องกันและความรู้สึกที่เกิดขึ้นไม่ต่อเนื่องกันนั้นไม่ใช่ ประสบการณ์"¹ ดังนั้น ประสบการณ์จะต้องดำเนินต่อเนื่องกันไป มีการกระทำ การปะทะ สัมพันธ์ และยังรวมถึงผลที่เกิดขึ้น หรือภาวะที่เราผ่านประสบการณ์นั้นมา ตัวอย่างที่เห็น ได้ชัดคือ สมมุติว่าเกิดไฟไหม้ขึ้น ชายคนหนึ่งกำลังหลับอยู่ ปรากฏว่าร่างกายส่วนบนถูก ไฟไหม้ การไหม้ที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นผลจากการกระทำของเขา ในที่นี้ ไม่มีสิ่งใดที่เรียกว่า เป็นประสบการณ์การรู้ ผลที่เกิดขึ้นไม่ได้สัมพันธ์กับการกระทำครั้งแรกของเขา (การนอน หลับ) ไม่มีการเรียนรู้ทั้งสิ้น แต่ถ้ามสมมุติว่าเด็กคนหนึ่งเอามือยื่นเข้าไปในกองไฟอย่างไม่ ตั้งใจ โดยไม่มีจุดหมายใด ๆ ทั้งสิ้น ผลที่เกิดขึ้นคือ เด็กได้รับความรู้สึกเจ็บปวด การ กระทำของเขา (ยื่นมือเข้าไปในกองไฟ) การได้รับความร้อน และความรู้สึกเจ็บปวดที่

¹John Dewey, Reconstruction in Philosophy, p. 86.

ตามมาจากการกระทำนั้น ทั้งสามเหตุการณ์เป็นขบวนการที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องกัน
 เด็กได้เรียนรู้จากการกระทำครั้งนั้นของเขา ขบวนการเช่นนี้เราเรียกว่า การมี
 "ประสบการณ์"

จากขบวนการดังกล่าว อินทรีย์จะมุ่งไปสู่ข้างหน้าเรื่อย ๆ โดยมีการปรับตัวกับ
 สิ่งแวดล้อมตลอดเวลา และเนื่องจากประสบการณ์เป็นลำดับที่ต่อเนื่องกัน (a serial
 being) ซึ่งผ่านขบวนการกระทำ การประสบการณ์เปลี่ยนแปลงและมุ่งไปสู่ผล ดังนั้น
 มันจึงมีความสัมพันธ์กับอนาคต ประสบการณ์จึงเป็น "อนาคตที่รวมอยู่ในปัจจุบัน" และ
 เนื่องจากการปรับตัวเป็นไปตลอดเวลา เป็นขบวนการที่ต่อเนื่องกัน ดังนั้นทุกขั้นตอนของ
 ขบวนการจึงถูกวางเงื่อนไขโดยพาดพิง (inference) ไปยังการเปลี่ยนแปลงต่อ ๆ
 ไป อินทรีย์จะให้ความสนใจในสิ่งที่จะดำเนินต่อไปในสภาพแวดล้อม สนใจในจุดหมาย¹
 ใหม่ ๆ ที่สนองความต้องการของอินทรีย์ มันไม่ได้สนใจแต่สิ่งสำเร็จรูปซึ่งมีอยู่ "ณ ที่นั้น"
 อย่างปรัชญาของฝ่ายจิตนิยม

4.4 "ประสบการณ์" มีลักษณะที่เป็นสิ่งที่ต่อเนื่องกัน (Continuum)
 และมีความสัมพันธ์กัน (connection)

"ประสบการณ์" ของควิอี่ จะต้องเป็นเรื่องที่มีการต่อเนื่อง มีความสัมพันธ์
 เกี่ยวข้องกัน ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันนั้นจะต้องมีลักษณะที่เป็นความเกี่ยวข้องสัมพันธ์เชิง
 อดีภาวะ (existential connection) นั่นคือ เป็นความสัมพันธ์กับสิ่งที่มีอยู่จริง ๆ
 และเกิดขึ้นจริงในชีวิต จิตเป็นผู้แยกความแตกต่าง ไม่ใช่ความสัมพันธ์ลอย ๆ ที่จิตคิดขึ้น
 ความสัมพันธ์เช่นนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องสมมติและก็ไม่ใช่ได้มาจากเหตุผล ความคิดนี้ต่างจาก
 พวกประจักษ์นิยมซึ่งเชื่อว่า ความสัมพันธ์ต่อเนื่องระหว่างวัตถุไม่มี สิ่งต่าง ๆ มีอยู่อย่าง

¹จุดหมายตามทัศนะของควิอี่ คือจุดหมายที่เปลี่ยนแปลงไปได้ตามความต้องการ
 ของมนุษย์เป็นจุดหมายที่เกิดจากการไขปัญหาแก้ไขอุปสรรคของสิ่งแวดล้อมให้เป็นที่ไปตาม
 ความต้องการของเรานั้นมีอยู่ในโลกนี้ ซึ่งต่างจากจุดหมายตามนัยของพวกจิตนิยม ซึ่งจัดว่า
 เป็นจุดหมายสำเร็จรูปมีอยู่ในอีกโลกหนึ่ง เป็นจุดหมายที่ตายตัวและไม่เปลี่ยนแปลง

กระจัดกระจาย ประสบการณ์ของประจักษ์นิยม ประกอบด้วยกลุ่มของผัสสะที่เป็นอิสระจากกัน ไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน จิตเป็นผู้ให้ความสัมพันธ์ที่หลัง แต่สำหรับคิวอี้ ประสบการณ์ มีความต่อเนื่องกันอยู่แล้ว จิตจะทำหน้าที่ในการคัดเลือก แยกแยะ ขณะเดียวกันก็เพิ่มเติม ประสบการณ์ ตามความสนใจของอินทรีย์ โดยมีจุดหมายที่เขาต้องการ

4.5 "ประสบการณ์" ของจอห์น คิวอี้ ไม่ใช่ข้อมูลผัสสะ (sense data) แต่เป็น "สิ่ง" (things)

สำหรับคิวอี้ ความเป็นจริงที่จิตรับรู้โดยตรง (immediate reality) ใน "ประสบการณ์" นั้น ประกอบด้วย "สิ่ง" (things) ไม่ได้ประกอบด้วยข้อมูลทางผัสสะ ในแง่นี้ คิวอี้ไม่เห็นด้วยกับนักปรัชญาประจักษ์นิยม ซึ่งเชื่อว่ามันไม่สามารถรับรู้ (perceive) วัตถุภายนอกได้โดยตรง แต่สิ่งที่ตัวรู้ (subject) จะรับรู้ได้ก็คือข้อมูลที่ผ่านผัสสะแล้ว (sense-data) เท่านั้น จอห์น ล็อก เรียกข้อมูลที่ผ่านผัสสะว่า มโนคติ (idea) ส่วนฮูม (Hume) เรียกว่า สิ่งประทับใจ (impression) เช่น ล็อก พูดถึงขบวนการการรับรู้ ขณะที่เราเห็น "โต๊ะ" คุณสมบัติของโต๊ะต่าง ๆ เช่น ความเป็นสีเหลือง ความเป็นสีน้ำตาล ความแข็ง ฯลฯ จะกระทบอวัยวะแห่งผัสสะ (sense organ) ของเรา จิตหรือสมองก็จะรับรู้คุณสมบัติของวัตถุนั้นในรูปที่เป็นมโนคติ มโนคตินี้จะแตกต่างกัน และเป็นอิสระจากกัน ดังนั้น เมื่อเราคิดว่าเรารับรู้ (perceive) "โต๊ะ" สิ่งที่เราสัมผัสประสบการณ์ก็คือ ชุดแห่งผัสสะที่เป็นอิสระจากกัน เช่น ผัสสะของความแข็ง ของ ความเรียบ ความเป็นเหลือง ความเป็นสีน้ำตาล ฯลฯ จิตจะเป็นผู้เชื่อมผัสสะที่แยกจากกันนั้นให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้น จิตจะรับรู้ได้แต่กลุ่มของผัสสะเท่านั้น ไม่สามารถรับรู้ "โต๊ะ" ที่แท้จริงได้ แต่สำหรับคิวอี้ เนื่องจากประสบการณ์คือ การปะทะสัมพันธ์ระหว่างอินทรีย์กับสิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ไม่ใช่เรื่องของความรู้สึกอย่างเดี่ยว ดังนั้น ประสบการณ์ของเขาจึงเป็นสิ่ง (things) ที่มีอยู่จริงไม่ใช่ข้อมูลทางผัสสะที่ผ่านผัสสะเข้ามาสู่จิต

ตามทฤษฎีของประจักษ์นิยม ประสาทสัมผัส (sense organ) เป็นประจักษ์ของความรู้ แต่สำหรับคิวอี้ ประสาทสัมผัสไม่ใช่ประจักษ์ของความรู้ หรือเป็นบ่อเกิดของความรู้

แต่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการกระทำ "สำหรับสัตว์ต่าง ๆ ผลที่กระทบต่อตา และหู ไม่ได้เป็นเพียงการบอกให้สัตว์ตัวนั้นรู้อย่างไม่โยติว่า มีอะไรเกิดขึ้นในโลก แต่เป็นการกระตุ้นให้สัตว์นั้นกระทำการเมื่อจำเป็น"¹ และ "ประสาทสัมผัสเป็นเงื่อนไขของพฤติกรรมของสัตว์ เป็นตัวทำให้เกิดการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อม"²

ดังนั้น ผู้สัจจึงเป็นเรื่องของแรงกระตุ้นและการตอบสนองโดยทันทีทันใด (immediate stimulus and response) ไม่ใช่เป็นเรื่องของความรู้หรือเป็นจุดเริ่มต้นของความรู้ตามที่นักผู้สัจนิยม (sensationalist)³ พุคไว้ดังที่อี้อีกกล่าวว่า

ผู้สัจ ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของความรู้ใดๆ ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่รู้หรือเลว ชื่นสูงหรือชื่นต่ำ บกพร่องหรือสมบูรณ์ ที่ถูกแล้ว ผู้สัจเป็นเพียงตัวกระตุ้นหรือทาทายให้เกิดการกระทำของการคนควา (inquiry) เพื่อที่จะไปจับสินที่ความรู้ และไม่เป็นการถูกต้องที่จะคิดว่า ผู้สัจเป็นวิธีนำไปสู่ความรู้ที่มีคุณค่ากว่าความรู้ที่ใดจากการตรึกตรอง การคิดและการอนุมาน (inference) ทั้งนี้เพราะผู้สัจไม่ใช่เป็นการนำไปสู่ความรู้แต่อย่างใด แต่เป็นสิ่งที่เราให้เกิดการตรึกตรองและอนุมาน"⁴

การพูดว่าผู้สัจ เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการคนควา (ซึ่งเป็นส่วนของความรู้) ต่อไปนั้น แสดงว่า "ผู้สัจจะเกิดขึ้นเมื่อมีการขัดจังหวะการกระทำที่ดำเนินอยู่"⁵ เมื่อการกระทำที่ดำเนินอยู่ถูกขัดจังหวะหรือมีปัญหาเกิดขึ้น ก็จะทำให้เกิดการตั้งปัญหาว่า สิ่งนั้นหมายความว่าอย่างไร มีอะไรเกิดขึ้น เป็นอะไรไป ทำไมความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมจึง

¹ John Dewey, Reconstruction in Philosophy, p. 87.

² Ibid.

³ นักผู้สัจนิยมหรือประจักษ์นิยม เชื่อว่าความรู้ทุกอย่างมาจากผู้สัจ หรือ ประสบการณ์

⁴ John Dewey, Reconstruction in Philosophy, pp. 89-90.

⁵ Ibid., p. 88.

ชัดของควรทำอะไรต่อไป จะต้องแก้ไขแนวปฏิบัติอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป และจะต้องปรับปรุงพฤติกรรมอย่างไรในการตอบสนองต่อผู้สละ" ¹ นั่นคือจะมีผู้สละต่อเมื่อมีสิ่งมาขัดขวาง หรือเปรียบเทียบ เช่น เราไม่สามารถรู้ถึงโทษของดีที่เหมือนกันไปหมด แต่เราจะรู้ดีกว่า มีดี เมื่อมีการเปรียบเทียบกับความผิด หรือกับแสงสว่างจ้า จะรู้สึกถึงความหนาว เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจากความอบอุ่น

ผู้สละสำหรับตัวอ็ เป็นเรื่องทางอารมณ์ (emotional) และการปฏิบัติ (practical) มากกว่าจะเป็นเรื่องของความรู้ (cognitive) หรือเกี่ยวกับปัญญา มันเป็นเพียงภาวะเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดจากมีสิ่งมาขัดขวางการกระทำก่อนหน้านี้ที่ดำเนินมาอย่างราบรื่น มันจึงเป็นเพียงสัญญาณที่จะทำการกระทำอันใหม่ให้เกิดขึ้น เช่น คนที่กำลังจกโน้ตอยู่ ย่อมไม่มีผู้สละของความพอใจในคินสอที่อยู่ในมือ คราวใดที่การกระทำนั้นดำเนินไปอย่างราบรื่น กิจกรรมทางผู้สละจะดำเนินไปอย่างอัตโนมัติ อย่างไม่รู้ตัว ต่อเมื่อปลายคินสอหักหรือหักและการเขียนไม่สามารถดำเนินไปอย่างราบรื่น เมื่อนั้นจะเกิดสำนึกกระแทกทันที (a conscious shock) ความรู้สึกว่ามีบางสิ่งผิดปกติขึ้น ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ จะเป็นเหมือนแรงกระตุ้นที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการกระทำ นั่นคือการมองหาคินสอแท่งใหม่หรือเหลาคินสอใหม่ ผู้สละปฏิบัติงานเหมือนกับเป็นจุดสำคัญของการปรับพฤติกรรมใหม่ให้เข้าสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นเครื่องหมายของการหยุดชะงักของการเขียนเดิมที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันมันก็เป็นจุดเริ่มต้นของการกระทำใหม่ต่อไป ผู้สละเป็นสิ่งที่ "สัมพันธ์" (relative) ในแง่ที่ว่า มันเปลี่ยนแปลงจากพฤติกรรมหนึ่งไปสู่พฤติกรรมหนึ่ง ²

จากเหตุผลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าผู้สละของประจักษ์นิยมเป็นวัตถุของความรู้ (object of knowledge) มันเป็นบ่อเกิดของความรู้ แต่ผู้สละของตัวอ็ ไม่ใช่บ่อเกิด

¹Ibid., p. 90.

²Ibid., p. 89.

ของความรู้ แต่มีสาระเป็นเพียงตัวกลางเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างตัวรู้กับวัตถุในโลกภายนอกเท่านั้น โดยเป็นตัวนำข้อมูลส่งผ่านเข้าไปให้อินทรีย์กระทำการศึกษา และนำความรู้ที่ได้จากอินทรีย์ออกมาสู่โลกภายนอก มันจึงมีหน้าที่เป็นเพียงตัวกระตุ้นให้อินทรีย์กระทำการศึกษาเท่านั้น ตัวมันเองไม่ใช่ความรู้แต่อย่างใด

4.6 จากเหตุผลดังกล่าว "ประสบการณ์" ของจอห์น คิวอี้ มีลักษณะเป็นโลกสองคัน (double-barrelled world)¹ นั่นคือ ไม่มีการแบ่งแยกระหว่างการกระทำและวัตถุ (material) ตัวรู้และวัตถุ (subject and object) แต่มันรวมกันเข้าทั้งหมด ความแตกต่างทั้งหลาย เป็นความแตกต่างทางหน้าที่ซึ่งเรากำหนดขึ้นเอง ให้มีบทบาทต่างกันคือ บทบาทของความสำนึกที่เป็นตัวรู้และบทบาทของวัตถุซึ่งเป็นสิ่งถูกรู้ ประสบการณ์จะต้องมีวัตถุของประสบการณ์อยู่ด้วย (object of experience) เสมอ และวัตถุของประสบการณ์ก็เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติและเป็นอิสระจากกิจกรรมของตัวมัน วัตถุเป็น "สิ่งที่มีอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง" แล้ว "โดยไม่ขึ้นอยู่กับอารมณ์และความพอใจของเรา"² คิวอี้ว่า "ถ้าแยกวัตถุออกจากประสบการณ์ ประสบการณ์ก็จะกลายเป็นกระบวนการมีประสบการณ์ (process of experiencing) การมีประสบการณ์ซึ่งมีประสบการณ์ในตัวมันเอง (experiencing which experiences itself) โดยไม่มีวัตถุนั้น เป็นความคิดที่ไร้สาระ เป็นกระบวนการของจิตสำนึก (process of consciousness) อย่างเดียว โดยไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งคิวอี้ว่าความคิดนี้ขัดกับธรรมชาติซึ่งประกอบด้วยวัตถุทางกายภาพ³ สำหรับคิวอี้ จิตไม่ใช่สาระ (substance) แต่เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของอินทรีย์ความรู้สึกที่เป็นตัวรู้ (subject) จะเกิดขึ้นเมื่อมีความรู้สึกในเรื่องการเป็นเจ้าของเกียรติยศ เข้ามาเกี่ยวข้อง ในภาวะเช่นนี้ ตัวรู้จะแยกออกมาจากสภาพแวดล้อม และกลุ่มที่มันรวมอยู่ด้วย

¹ เป็นคำที่คิวอี้ ใช้เรียกประสบการณ์บริสุทธิ์ของ William James พลิกดูข้อ 4.1 ของจอห์น คิวอี้

² John Dewey, Experience and Nature. p. 14.

³ Ibid., p. 13.

ทำให้เกิดความรู้สึกว่า สิ่งนี้เป็นตัวรู้ สิ่งนั้นคือวัตถุ (object) ซึ่งความเป็นจริงแล้ว ในประสบการณ์ ไม่มีความแตกต่างของตัวรู้และวัตถุแต่อย่างใด ตัวอย่าง เช่น การหายใจ จะต้องประกอบด้วยอากาศและการทำงานของปอดเสมอ ปอดทำหน้าที่หายใจ โดยมีอากาศเป็นวัตถุ แต่เมื่อใดที่เราต้องการศึกษาถึงการทำงานของมัน เมื่อนั้นจะแยกมันออกมาว่า สิ่งนี้คือ ปอด อีกสิ่งหนึ่ง คือ อากาศ

"ประสบการณ์" จะต้องรวมเอาลักษณะที่เป็นทวินิยม (dualism) เข้าไว้ด้วย¹ ดังที่คิวีพูดถึงประสบการณ์ว่า "มันพาเราไปถึงสิ่งที่มนุษย์กระทำ และสิ่งที่มนุษย์มีความทุกข์ สิ่งที่มนุษย์คิดรนไปสู่ สิ่งที่มนุษย์รัก เชื่อ และทนต่อมันได้ รวมทั้งการปฏิบัติว่า มนุษย์ปฏิบัติอย่างไร ละถูกปฏิบัติอย่างไร วิธีที่การที่มนุษย์กระทำ และได้รับความทุกข์ วิธีที่มนุษย์ปรารถนาและได้รับความพึงพอใจ วิธีที่มนุษย์เห็นเชื่อ และมีจินตนาการ"²

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ก็คือขบวนการมีประสบการณ์นั่นเอง (process of experiencing) ซึ่งรวมเอาทั้งตัวรู้และวัตถุเข้าไว้ด้วยกัน

นอกจากนี้ ประสบการณ์ยังกินความกว้างไปถึงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นผลจากการกระทำของมนุษย์ รวมทั้งความรู้สึกของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ กัน ดังที่คิวี กล่าวไว้ว่า

ประสบการณ์ยังพาเราไปถึงทุ่งนาที่เพาะปลูกแล้ว เมล็ดพืชที่หว่านแล้ว ข้าวที่เก็บเกี่ยวแล้ว ความเปลี่ยนแปลงของกลางวัน กลางคืน ฤดูใบไม้ผลิ และรวง ความเปียกและแห้ง ความร้อนและความหนาว เทาที่มนุษย์ดึงู้เกดไค ก้าวและปรารถนามันยอมพาเราไปถึง ผู้ที่เพาะปลูก เก็บเกี่ยว ทำงาน ผู้ที่หวัง...และกลัว..."³

¹ทวินิยม คือความเชื่อว่า จิต กาย ตัวรู้และวัตถุ แยกเป็นอิสระจากกัน

²John Dewey, Experience and Nature. p. 10.

³Ibid.

นอกจากนี้ "ประสบการณ์" ยังรวมเอาทั้งสิ่งที่เป็นชีวิต (life) และประวัติศาสตร์ (history) เข้าด้วยกันอย่างแยกไม่ได้ ชีวิตก็หมายถึงหน้าที่หรือกิจกรรมที่ทำหน้าที่ครอบคลุมทั้งหมด (a comprehensive activity) ซึ่งรวมทั้งอินทรีย์ (organism) และสิ่งแวดล้อมเข้าไปด้วย ต่อเมื่อผ่านการวิเคราะห์ด้วยการไตร่ตรองแล้วกิจกรรมก็จะรวมเอาเงื่อนไขภายนอกเข้าไปด้วย เช่น อากาศที่ถูกหายใจเข้าไป อาหารที่ถูกกิน พื้นดินที่ถูกเดิน นอกจากนี้ยังรวมเอาโครงสร้างภายในร่างกายด้วย เช่น ปอดที่กำลังฟอกโลหิต กระเพาะที่กำลังย่อย ขาที่กำลังเดิน ส่วนประวัติศาสตร์ หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา หุ่นา กฎหมาย และสถาบัน ส่วนมองในแง่จิตวิสัย มันก็รวมเอา จุดหมาย แผนการ ความปรารถนา อารมณ์ ซึ่งเป็นตัวเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ¹

5. ประสบการณ์และวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (empirical method) ของจอห์น คิวอี้

คิวอี้ และนักปรัชญาประจักษ์นิยมต่างก็ใช้คำว่า empirical method แต่ความหมายที่ใช้ต่างกัน นักปรัชญาประจักษ์นิยม ใช้วิธีการนี้ (ซึ่งผู้เขียนจะเรียกว่า ประจักษ์วิธี) ในการหาความรู้ เชื่อว่าความรู้ได้จากประสบการณ์ส่วนที่ประจักษ์ต่อผัสสะ จิตไม่สามารถรู้สิ่งภายนอกได้ รู้ได้แต่เพียงข้อมูลทางผัสสะ จิตไม่สามารถสัมผัสกับวัตถุภายนอกได้ มโนคติ (idea) หรือข้อมูลที่ผ่านผัสสะแล้วจึงเป็นวัตถุ (object) ของประจักษ์วิธี ไม่ใช่วัตถุภายนอก จึงทำให้เกิดปัญหาว่าเมื่อจิตใช้ประจักษ์วิธีซึ่งรับรู้ได้แต่เพียงมโนคติ ไม่สามารถรู้วัตถุภายนอก ฉะนั้นรู้อย่างไรว่ามโนคติกับวัตถุภายนอกเหมือนกัน คิวอี้แก้ข้อบกพร่องดังกล่าวโดยใช้วิธี empirical method (ผู้เขียนจะเรียกว่า วิธีการทางวิทยาศาสตร์) ซึ่งวิธีการนี้จะทำให้รู้วัตถุภายนอกได้โดยตรง สามารถสัมผัสกับวัตถุภายนอกได้จริง ๆ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ เป็นวิธีการหาความรู้ โดยที่อินทรีย์สามารถติดต่อกับวัตถุภายนอกได้โดยตรง วิธีการนี้จะเริ่มจากสิ่งที่มีอยู่จริงในธรรมชาติ ซึ่งได้แก่สถานการณ์ที่เป็นปัญหา สถานการณ์เช่นนี้จะทำให้เกิดการใช้ความคิดในการเลือกจัดระเบียบ แยกแยะ ประสบการณ์ต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์นั้นมาพิจารณาหาวิธีการที่เหมาะสมที่สุด จากนั้นก็นำมาปฏิบัติทดสอบดู เพื่อมุ่งไปสู่จุดหมายที่ต้องการแก้ปัญหา

¹ Ibid., p. 11.

theory) ที่เชื่อว่า ความมีอยู่ของสิ่งภายนอกก็เหมือนกับมโนคติ (idea) ที่จิตรับรู้ ทั้งนี้เพราะเชื่อว่า มโนคติจะต้องมาจากคุณสมบัติของสิ่งที่มีอยู่ในวัตถุที่แท้จริง มโนคติจะเกิดขึ้นลอย ๆ ไม่ได้ แต่จิตรับรู้วัตถุที่แท้จริงไม่ได้ มันรับรู้ได้แต่มโนคติที่ผ่านผัสสะมาแล้วเท่านั้น ฉะนั้นวัตถุแห่งความรู้ของจิต (ซึ่งก็คือมโนคติ) ก็คือ วัตถุภายนอกที่แท้จริงนั่นเอง ซึ่งการเข้าใจเช่นนี้ ก็ทำให้เกิดปัญหาว่าในเมื่อจิตมนุษย์ไม่เคยรับรู้คุณสมบัติที่แท้จริงของวัตถุภายนอกเลย จิตรับรู้แต่มโนคติ ซึ่งเป็นสิ่งแทนคุณสมบัติเท่านั้น เพราะฉะนั้นรู้อย่างไรว่ามโนคติกับวัตถุที่แท้จริงภายนอกจิตนั้นเหมือนกัน

คิ้วี่ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาดังกล่าวเกิดจากการกำหนดขอบเขตของประสบการณ์ว่าเป็นแบบของการรู้แต่อย่างเดียว และเกิดจากการไม่ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่ง "วิธีการที่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์นี้จะเริ่มจากผลิตภัณฑ์ได้จากการไตร่ตรอง ราวกับว่ามันเป็นสิ่งปฐมภูมิ (primary) หรือเป็นสิ่งที่ได้รับมาแต่ดั้งเดิม"¹ นั่นคือแทนที่จะเริ่มจากสิ่งที่มีอยู่จริงในธรรมชาติ แต่วิธีการนี้กลับเริ่มจากสิ่งที่ผ่านขบวนการคิด การไตร่ตรองแล้วจากนั้นก็สรุปว่าสิ่งที่ผ่านขบวนการคิดมาแล้ว หรือสิ่งที่เป็นวัตถุทางการไตร่ตรอง (object of reflection) เหมือนกับสิ่งที่มีอยู่จริง ๆ หรือนำเอาสิ่งที่ผ่านขบวนการคิด มาอธิบายสิ่งที่มีอยู่จริง ๆ ดังนั้น จึงทำให้เกิดปัญหาสืบสนว่ากรณีประสบการณ์ ก็คือการมีประสบการณ์เกี่ยวกับวัตถุ คิ้วี่ชี้ให้เห็นว่า ปัญหานี้จะหมดไป นอกจากจะใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์แล้ว ยังขยายความหมายของคำว่า "ประสบการณ์" ไม่ได้จำกัดขอบเขตของประสบการณ์ว่าเป็นเรื่องของความรู้แต่อย่างเดียว โดยแบ่งประสบการณ์ออกเป็น 2 ชนิด คือ ประสบการณ์ปฐมภูมิ และ ประสบการณ์ทุติยภูมิ

¹ Ibid., p. 11.

1. ประสพการณ์ปฐมภูมิของคิวอี้ ก็คือประสพการณ์ที่เขาพยายามว่าเป็นขบวนการเปลี่ยนแปลง (transaction) เป็นขบวนการของการกระทำ และการประสพความเปลี่ยนแปลง (undergoing) รวมทั้งเป็นความสัมพันธ์กับมันระหว่างอินทรีย์กับสิ่งแวดล้อม ประสพการณ์ตามทัศนะนี้ เท่ากับเป็นการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริง เป็นธรรมชาติของอินทรีย์เป็นขั้นตอนที่ยังไม่เป็นความรู้ ประสพการณ์ชนิดนี้ คิวอี้ว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ก่อน ประสพการณ์ทุติยภูมิ ดังที่คิวอี้กล่าวไว้ว่า "สิ่งต่าง ๆ เป็นวัตถุของการใช้ การปฏิบัติ พร้อมกับเป็นสิ่งที่เราพอใจมากกว่าจะเป็นสิ่งที่เรารู้ สิ่งต่าง ๆ เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้ว ก่อนจะเป็นสิ่งที่เรารู้จัก"¹ และ "สิ่งที่มีอยู่ในประสพการณ์จริง ๆ มีขอบเขตมากกว่าสิ่งที่เรารู้"²

นี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งต่าง ๆ มีอยู่ก่อนที่จะเป็นสิ่งถูกรู้ และการมีประสพการณ์สิ่งต่าง ๆ นั้นมีอยู่ก่อน และมีขอบเขตมากกว่า การมีประสพการณ์การรู้ในสิ่งต่าง ๆ นอกจากนี้ การพูดว่า สิ่งต่าง ๆ มีอยู่ไม่ได้หมายความว่ามันมีอยู่ เพราะถูกรู้ว่ามี แต่สิ่งต่าง ๆ อาจถูกประสพในลักษณะที่แตกต่างไปจากที่มันถูกรู้ การมีความรู้ในสิ่งต่าง ๆ ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงสิ่งทั้งหมดที่มีอยู่ แต่แท้ที่จริงแล้ว แม้ว่าเราจะไม่มีความรู้ในสิ่งนั้น สิ่งนั้นก็ยังคงมีอยู่ การรับรู้ในสิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นภายหลัง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประสพการณ์ทั้ง 2 จะเป็นคนละชนิดกันแต่ก็มีความสัมพันธ์กันโดยที่ "เนื้อหาของประสพการณ์ ปฐมภูมิเริ่มขึ้นก่อน เตรียมข้อมูลแรกสำหรับการไตร่ตรองซึ่งก่อให้เกิดวัตถุทุติยภูมิขึ้นที่หลัง"³ นั่นเอง ถ้าเราต้องการรู้สิ่งนั้น ๆ (หรือสิ่งหนึ่ง ๆ จะถูกรู้) เราต้องเริ่มจากประสพการณ์แรก (ปฐมภูมิ) ที่เรามีอยู่ ทั้งนี้เพราะประสพการณ์แรกเป็นประสพการณ์ที่สัมผัสกับสิ่งที่มีอยู่จริง ๆ ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์จริง ๆ ในแง่

¹ Ibid., pp. 20-21.

² Ibid.

³ Ibid., p. 7.

คือไม่เห็นด้วยกับนักปรัชญาที่ไม่ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งปฏิเสธประสบการณ์ปฐมภูมิ
 คือเห็นว่า การปฏิเสธประสบการณ์ปฐมภูมิทำให้นักปรัชญานิยามความเป็นจริง (reali-
 ties) ที่ไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน และถูกสามัญสำนึก (common-sense) ของ
 มนุษย์ จนกระทั่งนำไปสู่ความคิดที่เพ้อฝันเกี่ยวกับโลกแห่งอุดมคติ (world of idea)
 ของพวกจิตนิยม (idealism) นอกจากนี้การไม่ยอมรับว่าประสบการณ์หุติยภูมิเกิดจาก
 ประสบการณ์ปฐมภูมิจะทำให้เกิดภาพพจน์เกี่ยวกับโลก และสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ขึ้นกับประสบการณ์
 หรือเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับประสบการณ์นั้น เป็นโลกของเหตุผลที่ตายตัว มีความสมบูรณ์ และ
 มีจุดหมายในตัวเอง โดยไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับโลกของมนุษย์ ซึ่งเป็นโลกที่เกี่ยวข้องกับ
 การกระทำและประสบการณ์

ตัวอีกกล่าวว่า วัตถุของประสบการณ์ปฐมภูมินั้น (object of primary
 experience) เราประสบตามสภาพที่มันเป็น คือ เป็นสิ่งที่ยุ่งเหยิง ไม่เป็นระเบียบ
 คุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ยังคงแยกกันอยู่เป็นอิสระจากกันต่อเมื่อมันกลายเป็นวัตถุของประสบการณ์
 หุติยภูมิ (objects of secondary experience) หรือเกิดขบวนการคิด การรู้ขึ้น เราก็ก
 จะเข้าใจ สิ่งต่าง ๆ ในประสบการณ์ปฐมภูมิโดยไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีความสัมพันธ์ทาง
 ผัสสะ (sense-contact) กับสิ่งต่าง ๆ โดยตรง ในขั้นตอนของประสบการณ์
 (ประสบการณ์หุติยภูมิ) นี้เอง ที่คุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ เริ่มมีความหมาย มีระเบียบ แจ่มชัด
 ในตัวเอง และมีความสัมพันธ์ขึ้น ความรู้ทำให้เราเข้าใจรายละเอียดปลีกย่อยต่อสิ่งที่เรา
 รับรู้หรือมีประสบการณ์ปฐมภูมิ

อย่างไรก็ตามจะต้องไม่เข้าใจผิดว่า วัตถุของประสบการณ์ที่เป็นความรู้ (object-
 of cognitive experience) มีความเป็นจริงกว่าวัตถุของประสบการณ์ที่ยังไม่เป็น
 ความรู้ (object of non-cognitive experience) สำหรับคือวัตถุของประสบการณ์
 ทั้ง 2 ชนิด มีความเป็นจริงเหมือนกัน วัตถุของประสบการณ์ที่เป็นความรู้อาจจะจริงกว่า
 (truer) - ตรงที่สามารถอธิบายสิ่งต่าง ๆ ในประสบการณ์ที่ไม่เป็นความรู้ได้

การที่คิวอี้ให้ความสำคัญต่อประสบการณ์ธรรมดาหรือประสบการณ์ปฐมภูมิ ก็เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการสร้างปัญหาปลอมเกี่ยวกับความจริงอันคิมะ ซึ่งเป็นเรื่องที่ถึงความสนใจของนักปรัชญาออกจากปัญหาที่แท้จริงในชีวิตประจำวัน คิวอี้วิเคราะห์ว่าการที่นักปรัชญาต่าง ๆ ไม่ยอมรับในสำคัญของวิธีการทางประสบการณ์ปฐมภูมิ ก็เพราะเห็นว่าในประสบการณ์ปฐมภูมิเต็มไปด้วยสิ่งหยวน ซับซอน นักปรัชญาจึงพยายามหลีกเลี่ยง โดยแสวงหาสิ่งที่ย่าง ๆ (simples) ซึ่งจิตเข้าถึงได้ เช่น สีสัน เชื่อในเรื่องมโนคติอย่างง่าย (simple ideas) ฮูม (Hume) เชื่อในสิ่งประทับใจ (impression)¹

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้นักปรัชญาเชื่อในสิ่งสมบูรณ์ ไม่ยอมรับความจริงของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพราะเล็งเห็นว่าในประสบการณ์ธรรมดาเต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงและไม่แน่นอน² คิวอี้ไม่เห็นด้วยกับทางหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนของประสบการณ์ โดยหันไปหาสิ่งที่แน่นอนและเป็นนิรันดร ทั้งนี้เพราะคิวอี้เห็นว่า "การแยกคุณลักษณะของวัตถุที่รู้ออกจากประสบการณ์ และนิยามว่าเป็นจริงสูงสุด เป็นการปฏิเสธธรรมชาติของสิ่งที่ตรงกันข้าม เท่ากับยอมรับว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่ไม่มีความแตกต่าง จัดเป็นจักรกลที่ตายตัว" (dead mechanism)³ คิวอี้เห็นว่า มนุษย์ควรยอมรับในความเป็นจริงของประสบการณ์ และรู้จักนำเอาประสบการณ์มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์มากที่สุด นั่นคือรู้จักใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ คิวอี้ว่าเราต้องยอมรับว่าชีวิตของมนุษย์เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ที่แวดล้อมตัวเรา แม้ว่าประสบการณ์นั้นจะเต็มไปด้วยสิ่งที่ไม่แน่นอนและไม่สมบูรณ์ก็ตาม

¹ Ibid., pp. 21-26.

² John Dewey, Quest for Certainty, pp. 26-27.

³ Ibid., p. 21.

แต่มนุษย์มีหน้าที่ที่จะทำได้โดยการเลือก (choice) สิ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อตัวมนุษย์มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยการใช่วิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพราะวิธีการนี้เป็นเรื่อง การปฏิบัติการเลือก เป็นตัวให้คำแนะนำว่าควรใช้กับวิธีการอย่างไรต่อไป

2. ประสบการณ์การรู้ (cognitive experience) คือประสบการณ์ ส่วนที่เป็นความรู้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ประสบการณ์ที่อาศัยการไตร่ตรอง (reflective experience) เพราะเป็นประสบการณ์ส่วนที่เกิดจากการใช้ความคิด (thinking) และการไตร่ตรอง (reflection) ผลที่ได้จากการใช้ความคิดและการไตร่ตรองทำให้เกิดความรู้ขึ้น

สำหรับตัวสัตว์ ประสบการณ์ธรรมชาติหรือประสบการณ์ปฐมภูมิ ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมและการประสบความเปลี่ยนแปลงอย่างเดียวกัน ยังเป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอ ประสบการณ์เช่นนั้นยังไม่มี ความหมาย สัตว์และอินทรีย์ต่าง ๆ ก็สามารถมีประสบการณ์ เช่นนั้นได้ จัดเป็นประสบการณ์แบบอ้อมกัมมันต์ (passive) ต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ของสภาพแวดล้อมที่จะมากระตุ้น ยอมรับตามสภาพที่เราประสบ เราไม่ได้อะไรจาก ประสบการณ์เช่นนั้นในอันที่จะนำไปใช้ประโยชน์เดาเหตุการณ์ในอนาคต ประสบการณ์ แบบนั้นไม่มีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ ที่กำลังจะเกิดขึ้น ทั้งยังไม่ สามารถควบคุมสภาพแวดล้อมให้เป็นไปตามต้องการ ดังนั้นประสบการณ์เช่นนั้นจึงยังไม่ เพียงพอสำหรับมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีปัญญาารู้คิด ตัวอีกกล่าวว่าเป็นประสบการณ์จะมีความหมายก็ต่อเมื่อมันเกี่ยวเนื่องกับผลที่ตอบสนองออกมา ซึ่งจะทำให้โดยอาศัยปัญญา ในการสร้างความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน (connection) ระหว่างสิ่งที่เรากระทำกับผลที่ได้รับจากสิ่งนั้น ทั้งนี้จะทำให้เราพอใจหรือเคืองครุ่นก็ตาม การสร้าง การเกี่ยวเนื่องนี้ต้องดูไปข้างหน้า และมองย้อนไปข้างหลัง นั่นคือมีการวางจุดหมาย และนำผลประโยชน์จากอดีตมาใช้ เพื่อมุ่งไปสู่จุดหมายที่ต้องการ ภายใต้เงื่อนไขเช่นนี้ ทำให้ประสบการณ์กลายเป็นสิ่งกัมมันต์ (active) คือมีการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการ

เลือกและทดลอง ดังนั้นสำหรับทิวอี้ประสบการณ์จะมีความหมายก็ต่อเมื่อเป็นประสบการณ์
การรู้ เพราะมีการใช้ปัญญา

6. ลักษณะของความรู้¹

1. สำหรับทิวอี้ความรู้ไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ จากการปฏิบัติงานของจิตแต่อย่าง
เดียว แต่เกิดขึ้นในประสบการณ์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการกระทำ (action) เป็นแบบของ
การปะทะสัมพันธ์อย่างหนึ่ง ระหว่างสิ่งที่ เป็นจิตหรือตัวรู้ ... (subject) กับวัตถุซึ่งก็
คือสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ส่วนที่เป็นปัญหา ดังที่ทิวอี้ว่า "ความรู้ไม่ได้มีอย่างโดด ๆ
แต่อยู่ในขอบข่ายการของชีวิต เกี่ยวข้องกับการกระทำ"²

ประสบการณ์การรู้ต่างจากประสบการณ์ธรรมดา หรือประสบการณ์ปฐมภูมิตรง
ที่ยังไม่เป็นความรู้ตรงที่มีการคิด

ความคิดในทัศนคติของทิวอี้ไม่ใช่สิ่งอันกิมะ (ultimate) ไม่ใช่ขอบ
การที่สร้างความเป็นจริงเชิงวัตถุวิสัย (objective reality) ในแง่ของอภิ
ปรัชญา ไม่ใช่สิ่งสมบูรณ์ในตัวเอง และไม่ใช่สิ่งที่แสดงถึงธาตุที่เป็นธรรมชาติ (non-
natural element) ในแง่ที่ทำให้มนุษย์อยู่เหนือหรือเป็นปฏิปักษ์กับธรรมชาติ แต่ความคิด
เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง (a form of activity) เพราะเป็นเรื่องของการตอบสนองที่
กัมมันต์ (active) ต่อสภาพแวดล้อมที่เป็นปัญหา ความคิดจึงมีลักษณะเป็นธรรมชาติ
(naturalistic) ในความหมายที่ว่าความคิดเป็นวิวัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่าง
อินทรีย์และสิ่งแวดล้อม ความคิดเกิดขึ้นได้อย่างไร อะไรเป็นเงื่อนไขของความคิด ทิวอี้ว่า
ความคิดไม่ใช่สิ่งสมบูรณ์ในตัวเองที่เกิดขึ้นลอย ๆ แต่ความคิดจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อสถานการณ์
ที่มนุษย์เผชิญอยู่นั้น เต็มไปด้วยความยุ่งยาก เคืองร้อนหรือเต็มไปด้วยปัญหา โดยที่การตอบสนอง

¹John Dewey, Logic : Theory of Inquiry. (New York:Holt,
1938). pp. 80--150.

²John Dewey, Reconstruction in Philosophy p. 87.

คือสิ่งแวดล้อมตามความเคยชินนั้นไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ในกรณีนี้ความคิดที่เกิดขึ้นก็เพื่อแก้ไขสถานการณ์ และเพื่อหาคำตอบให้กับสถานการณ์อันยุ่งยากนั้น ความคิดจะเปลี่ยนสถานการณ์ที่ไม่สามารถตัดสินใจ (indeterminate situation) ให้เป็นสถานการณ์ที่ตัดสินใจและกำหนดได้¹ เพราะฉะนั้นในแง่ความคิดจึงมีฐานะเป็นเครื่องมือ (instrumental) อย่างหนึ่งซึ่งมีหน้าที่ในเชิงปฏิบัติ ความคิดจะไม่เกิดขึ้นตรรกะโลกที่กิจกรรมในสถานการณ์ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว เพราะในกรณีเช่นนี้มันจะผสมผสานกลมกลืนกันกับสิ่งแวดล้อม กิจกรรมในภาวะเช่นนี้ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดการรู้ (consciousness) หรือความรู้แต่อย่างใด ดังที่ดิวิตกล่าวไว้ว่า "ชีวิตที่สะดวกสบายเป็นชีวิตที่ปราศจากความคิด"²

จะเห็นได้ว่าความคิดตามทัศนะของ จอห์น คิวอี้ ไม่ใช่ความคิดบริสุทธิ์ (pure thinking) ที่เกิดจากการทำงานของจิตแต่อย่างเดียว โดยไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์อื่น ๆ คิวอี้กล่าวว่า "ความคิดบริสุทธิ์ตามทัศนะของจิตนิยม เป็นสิ่งที่ไม่จริง เป็นการหลีกหนีความจริงโดยสร้างโลกแห่งความฝันที่เป็นอุดมคติ ขึ้นมาเป็นการหลอกลวงตนเอง เป็นการสร้างชนชั้นของ "นักคิด" ซึ่งหลีกเลี่ยงการปฏิบัติ และการทดสอบความคิดของตนโดยการปฏิบัติ จัดเป็นชนชั้นสูงที่ไม่รับผิดชอบใด ๆ และทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างเหตุและผลปฏิบัติ ไม่ได้ช่วยแก้สถานการณ์ต่าง ๆ ให้ดีขึ้นเลย"³

ดังนั้นความคิดจะต้องมีพื้นฐานจากข้อเท็จจริงและสิ่งที่สังเกตได้ สิ่งที่เป็นข้อผิดพลาดคือ "การไม่ยอมรับว่าการสังเกตและการทดสอบได้เป็นสิ่งที่มาก่อนการคิดและเป็นพื้นฐานของการคิด"⁴ และดังที่กล่าวแล้วว่าความคิดจะเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่เป็นปัญหา

¹Ibid., p. 139.

²Ibid.

³Ibid., p. 140 - 141.

⁴Ibid.

หรือในประสบการณ์ที่มีความขัดแย้งเท่านั้น ดังนั้นความคิดจึงเป็นบูรณธรรมของวิธีการต่าง ๆ ที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งในประสบการณ์. หน้าที่และบทบาทของความคิดจึงเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา นำไปสู่ความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ความคิดจึงมีจุดหมายอยู่ที่การแก้ปัญหาของสถานการณ์ที่ขัดแย้ง

2. ความรู้ไม่ใช่สิ่งที่มาตั้งแต่ดั้งเดิม (original) แต่เป็นผลที่เกิดจากขบวนการไต่สวน (inquiry) ความรู้จะไม่มีจุดหมายเลย ถ้าเป็นอิสระจากการไต่สวน ก็อาจให้คำจำกัดความของการไต่สวนว่า "คือการเปลี่ยนแปลงอันมีแนวทางอันแน่นอนจากสถานการณ์อันกำหนดไม่ได้ ไปสู่สถานการณ์ที่กำหนดได้ อันมีส่วนประกอบที่มีลักษณะพิเศษ และประกอบด้วยสัมพันธ์ภาพต่าง ๆ ซึ่งเท่ากับเป็นการเปลี่ยนมูลฐานดั้งเดิมแห่งสถานการณ์แรกไปสู่สถานการณ์ที่มีเอกภาพ"¹

นี่แสดงว่าสถานการณ์ที่เป็นปัญหาซึ่งกำหนดไม่ได้นั้น เป็นเงื่อนไขให้เกิดการไต่สวน การไขความกระจ่าง และสถานการณ์ที่กำหนดได้ เป็นผลจากการไต่สวน จัดเป็น "สถานการณ์ที่เสร็จสิ้น" (finished situation) ขบวนการไต่สวนซึ่งเป็นเรื่องของการไขความกระจ่าง เป็นไปตามขั้นตอนดังนี้

1. เริ่มจากสถานการณ์ที่กำหนดไม่ได้ (indeterminate situation) เป็นสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน ยุ่งยากซับซ้อน และเต็มไปด้วยความขัดแย้งมีกมม ทำให้เกิดปัญหาขึ้น ที่เรียกว่าซับซ้อนเพราะผลของมันเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำนายได้ ที่เรียกว่ามีกมม เพราะผลสุดท้ายไม่สามารถทำให้กระจ่าง และเรียกว่าขัดแย้งเพราะมันมีแนวโน้มที่จะปลุกให้เกิดการตอบสนองที่ไม่ลงรอยกัน สถานการณ์ที่ยุ่งยากซับซ้อนทั้งหลายนั้น เราไม่สามารถทำให้กระจ่างด้วยการกระทำของจิตแต่อย่างใดเลย แต่ด้วยการปฏิบัติที่ซึ่งขยายเงื่อนไข

¹ John Dewey, Logic : Theory of Inquiry, p. 104 - 105.

เป็นจริง สถานการณ์เช่นนี้เป็นเงื่อนไขของการไต่สวน ทั้งนี้ก็ถือว่า "สถานการณ์ที่กำหนดไม่ได้ จะเปิดทางให้เกิดการไต่สวนขึ้น"¹

2. การตั้งปัญหา (institution of a problem) ในขั้นนี้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้ไต่สวน (inquirer) เริ่มตระหนักถึงสถานการณ์นั้นว่า เป็นสิ่งที่ไม่สามารถกำหนดได้และเต็มไปด้วยความสับสน (indeterminateness of the situation) ซึ่งเขาจะต้องเจอสถานการณ์นอกลำตัวตนเอง จากนั้นเขาก็จะหาทางออกจากสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนนี้ ขั้นตอนนี้จะเปลี่ยนจากสถานการณ์ที่กำหนดไม่ได้ไปสู่สถานการณ์ที่เป็นปัญหา (A problematic situation) เมื่อใดที่ผู้ไต่สวนค้นพบความสับสนของตัวเองถึงความไม่แน่นอน และความยุ่งยากของสถานการณ์ เมื่อนั้นก็จะเกิดการตั้งปัญหาขึ้นในใจของเขา จากสถานการณ์ที่กำหนดไม่ได้มาสู่สถานการณ์ที่เป็นปัญหาทำให้เกิดขึ้นก่อน

2 ขั้นตอนคือ

2.1 การเห็นข้อเท็จจริงบางประการของสถานการณ์

2.2 การเห็นปัญหา ปัญหาจะเกิดจากสถานการณ์ที่เป็นจริง ไม่ใช่จากสถานการณ์ที่เราคิด สถานการณ์นั้นจะกลายเป็นปัญหาเมื่อผู้ไต่สวนมันติดขัดที่จริงนั้น และการกำหนดปัญหาที่เราจะต้องแก้ไขเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ สถานการณ์เช่นนี้ยังไม่มีลักษณะที่เป็นความรู้ จะเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขที่จำเป็นของการไต่สวน หรือของการปฏิบัติการที่เป็นความรู้ (cognitive operation) ก่อนที่จะมีการไต่สวนสถานการณ์จะต้องถูกทำให้เป็นปัญหาเสียก่อน การตั้งปัญหานี้ ก็ถือว่าไม่เหมือนกับการตั้งปัญหาในห้องเรียน นั่นคือ ตั้งปัญหากับตัวเอง หรือคนอื่นตั้งปัญหากับเขา แต่ปัญหานี้จะ แสดงถึงการเปลี่ยนจากสถานการณ์ที่เป็นปัญหาไปสู่สถานการณ์ที่กำหนดได้ด้วยวิธีการไต่สวน การสร้างปัญหาที่ดีเป็นการแก้ปัญหาคิดครั้งหนึ่ง การตั้งปัญหามักจะทำให้การไต่สวนบิดเบือนไป การตั้ง

¹Ibid., p. 105.

ปัญหาเป็นการตัดสินใจว่า ข้อเสนอแนะอะไรควรพอใจ และข้อเสนอแนะไหนที่พลาดไป
ข้อมูลใดที่ควรเลือกและข้อมูลใดที่ควรปฏิเสธ

3. การสร้างสมมุติฐาน (Hypotheses)

ในขั้นนี้แรกที่เกี่ยวกับจะพิจารณาข้อเท็จจริงของสถานการณ์และปัญหาที่เขา
เผชิญอยู่ เสร็จแล้วก็สร้างสมมุติฐานหรือข้อเสนอแนะว่า ปัญหา นั้น ๆ จะจัดไปได้อย่างไร
เป็นขั้นที่ทำนายว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น เมื่อมีการปฏิบัติบางอย่างขึ้นเพื่อแก้ปัญหา เป็นขั้นที่หา
มโนภาพ (concept) เพื่อนำมาใช้ในการอธิบายถึงสถานการณ์ที่เป็นอยู่ (เป็นขั้นตอน
ที่เริ่มใช้ความคิด)

4. ชั้นเหตุผล (reasoning) หรือชั้นทดสอบสมมุติฐาน

เหตุผลของคิ้วี่ประกอบด้วยการอนุมานของข้อสมมุติฐาน (deductive
elaboration of Hypotheses) และวิธีทดสอบโดยการทดลอง (experimental
testing) ถึงผลที่ได้จากการอนุมานของข้อสมมุติฐานนั้น ในขบวนการใดส่วนทั้งสองขั้น
ตอนนี้จะต่องไปด้วยกัน ต่างก็เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการใดส่วน และเป็นหลักคำจูนซึ่งกันและ
กัน ชั้นนี้เป็นขั้นที่เชื่อมเอาสิ่งที่เป็นมโนภาพเข้ากับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ เหตุผลของคิ้วี่เป็น
สมมุติฐานในการปฏิบัติ มันจึงสามารถเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ ถ้าสมมุติฐานนี้ใช้ไม่ได้
ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ เขาก็สร้างสมมุติฐานขึ้นมาใหม่ เหตุผลของคิ้วี่ต่างจากเหตุผลของ
พวกเหตุผลนิยม ซึ่งเชื่อว่าเหตุผลเป็นสิ่งที่สำเร็จรูปที่ตายตัว สมบูรณ์และเพียงพอในตัวเอง
(self-sufficient) ใช้สำหรับอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น เหตุผลของ คานต์
เป็นมโนภาพที่มีมาก่อนประสบการณ์ (a priori concept) และเป็นสิ่งที่ไม่สามารถได้
มาจากประสบการณ์และไม่สามารถทดสอบด้วยประสบการณ์เช่นกัน แต่สามารถอธิบายจัด
ระเบียบให้ประสบการณ์ได้ ทำให้ประสบการณ์ที่มีอยู่กระจุกกระจายและไม่เป็นระเบียบให้
เป็นระเบียบ และมีความสัมพันธ์ขึ้น

5. ชั้นตัดสินใจ (the construction of judgement)

หลังจากนำเหตุผลมาใช้กับสถานการณ์แล้วสามารถแก้ปัญหาได้ ก็จะเกิดคำตอบ
 ดันฟังพอใจ ในขั้นนี้สถานการณ์ที่กำหนดไม่ได้จะเปลี่ยนเป็นสถานการณ์ที่กำหนดได้ สิ่งที่ไม่
 ลงรอยกันก็เกิดการรวมกลุ่มขึ้น สำหรับตัวอีกการตัดสินใจก็คือผลจากการได้ส่วน ทำให้เกิด
 ความรู้ที่สามารถยืนยันและคำประกันได้

ตัวอย่างขบวนการได้ส่วนจะเป็นไปเช่นนี้คือ

ขั้นแรก คน ๆ หนึ่งเกินไปจะไปยังจุดหมายที่ตกลง แต่พบตำรวจขวางหน้าอยู่ที่กอง
 หยุกชะงัก

ขั้นที่สอง พบว่าตำรวจกว้างเกินไปที่จะกระโดดข้าม และดีเกินกว่าจะลุยน้ำผ่านได้
 จะข้ามไปได้อย่างไร

ขั้นที่สาม สร้างสมมุติฐาน คือลองเอาไม้มาพาดตำรวจดูว่าจะข้ามได้หรือไม่

ขั้นที่สี่ ขั้นที่ใช้เหตุผล นำสมมุติฐานมาใช้คือ พยายามวางท่อนไม้พาดตำรวจแล้วทดสอบ
 ดูว่าจะข้ามได้หรือไม่

ขั้นที่ห้า ข้ามไปได้และเกิดความพอใจ

จะเห็นได้ว่าความรู้สำหรับตัวอีกก็คือ วัตถุประสงค์ของการได้ส่วนนั้นคือผ่านขบวนการ
 ทั้ง 5 ขั้นมาแล้ว ก็จะเกิดความรู้ที่สามารถยืนยันได้แน่นอน ความรู้ไม่ใช่การรู้ถึงสิ่งที่สมบูรณ์
 สุด แต่เป็นการรู้ถึงการแก้ปัญหา หลังจากผ่านขบวนการได้ส่วนแล้ว วัตถุประสงค์ของความรู้สำหรับ
 ตัวอีกเป็นสิ่งที่ เป็นเหตุการณ์ (eventual) เป็นผลจากการทดลองโดยตรง แทนที่จะเป็น
 สิ่งที่มีอยู่ก่อนการรู้ ความรู้ของตัวอีกต้องประกอบด้วยสิ่งที่เป็นประสบการณ์และเหตุผล มีทั้ง
 ความคิดและการปฏิบัติ ไม่มีขั้นหนึ่งอันใดที่สมบูรณ์ในตัวเอง เหตุผลใช้ในการจัดระเบียบสิ่ง
 ต่าง ๆ (organize) ส่วนประสบการณ์ใช้เป็นตัวทดสอบ สิ่งที่เป็นความรู้คือสิ่งที่สามารถ
 นำมาปฏิบัติได้ ถ้าไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้ไม่ถือว่าเป็นความรู้ที่แท้จริง แต่เป็นเพียงสมมุติ
 ฐานหรือความคิดเท่านั้น ดังนั้น ความรู้จึงเปลี่ยนแปลงตลอดไป ไม่มีที่สิ้นสุด ความรู้ที่ได้

หนึ่งจะทำหน้าที่เป็นเครื่องมือให้ได้ความรู้ใหม่ๆ ตลอดเวลา ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า
 ความรู้ได้แก่ประสบการณ์ที่สะสมไว้ ในการสะสมประสบการณ์ต้องอาศัยจิตและกิจกรรม
 ของจิต อันได้แก่ ความจำ ความคิด การวิเคราะห์ การตรึงตรอง การกักเลือกจัดระเบียบ
 และการสังเคราะห์ ความรู้จึงมีอะไรสิ่งสำเร็จรูปจากภายนอกประทับเข้ามาในจิต ทั้งที่
 ประจักษ์นิมิตสอน และก็ไม่ใช่อะไรที่กั้นมาจากหลักการสากลก่อนประสบการณ์ ทั้งที่ลหิต
 เหตุผลนิมิตสอน แต่ความรู้เป็นผลผลิตจากการปะทะสัมพันธ์ระหว่างอินทรีย์กับสิ่งแวดล้อม
 โดยอาศัยกิจกรรมของจิตดังกล่าว เป็นตัวการที่สำคัญที่สุด